

צורך לחפש גזירות ועונשים דוקא, ומאד יתכן שיד המקרה בדבר וחוסר הזהירות גרם כעין מעקה. אך כאשר אין סבת האסון ברורה די הצורך, ואין ודאות שטעות־אנוש גרמה זאת, אז אפשר שהדבר בא כעונש על אותו צד שנתבאר לעיל בדברי הרב המאירי. אך על-כל-פנים, ראוי להתענות ולהתפלל ולבקש רחמים כדברי הרמב"ם, שהלא בין כך ובין כך בקשת רחמים עשויה להועיל, וכמו שביארנו לעיל, והקב"ה יבטל מעלינו כל גזירות קשות ורעות, יגזור עלינו גזירות טובות כרוב רחמיו, ויקבל תפלותינו ברחמים וברצון.

ע — עא

חובת ממשל בפרנסת אזרחיו

חובת ממשל לנהוג ביושר לאומי

הנני מאשר קבלת מכתבך מיום ד' תמוז תשמ"ה בתמיהותיך בקשר לדברי רבותינו ז"ל ביבמות ע"ה: על המסופר בנביא: ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה ויבקש דוד את פני ה' ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים (שמואל ב' כ"א). ודרשו רבותינו שם: אל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים, וכי היכן מצינו בשאול שהמית הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאילו הרגם. עוד מסופר שם שלפי בקשת הגבעונים נמסרו להם שבעה מבני שאול והומתו והוקעו בהר וכו' ובכך התפייסו. ועל זה שאלו רבותינו (שם בדף ע"ט.) והכתיב לא יומתו אבות על בנים וכו' (ועיקר הכונה היא על המשך הפסוק ובנים לא יומתו על אבות). ותירץ ר' יוחנן מוטב שתיעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם

שמים בפרהסיא. ופירש"י: שיהיו האומות אומרים אין אומה זו ראויין לידבק בה שהרי פשטו ידיהם בגרים ליטול מזונותיהם ולא עשו בהם נקמה עכ"ל.

ותמהת: "וכי זו דרכה של תורה שכל דרכינו ומעשינו יהיו עפ"י צו של "מה יאמרו הגויים"... וכי צריך להתחשב בכל טענות שקר שלהם... האם כל מה שנעשה עפ"י תכתיב הגויים נעשה... (והשוית לדוגמאות מחיינו בהוה שאיני רוצה להתייחס להן)... הרי גם שם בשאול הסברא של הגוים היא רחוקה מני ים, הגוים יאמרו ששאול הרג את נוב עיר הכהנים כדי לגזול את פרנסתם של הגבעונים... על רצח נוב עיר הכהנים אין תביעת נקם... והנקם מוכתב ע"י הגויים אחרת הקב"ה לא סולח... ובכלל היכן מצינו שהבטיחו להם שלא יפטרו אותם מעבודתם (חוטבי עצים ושואבי מים)... אף אחד לא הבטיח להם שלא יקפח פרנסתם..." והוספת עוד כמה ביטויים קשים מרוב צערך, ושכחת לרגע שאתה עוסק בדברי רבותינו הקדושים שכל דבריהם כגחלי אש, ועליהם אמר הרמב"ם (בהקדמתו לפרק חלק בסנהדרין) כשתראה דבר מדבריהם שהדעת מרחיק אותו תעמוד ותתבונן בו, ודע שהוא חידה ומשל ותשכב עשוק הלב וטרוד הרעיון בחיבורו וסברתו ותחשוב למצוא כונת השכל ואמונת היושר וכו' עכ"ל. וכל זה מדובר כאשר דברי רבותינו קשים הם באמת, ושכלנו הפשוט אינו יכול להבינם בשום פנים. ואילו בסוגיא דידן הדברים ברורים ונכוחים וישרים כאשר נבאר:

חובת ממשל בפרנסת אזרחיו

(כמאמר מוסגר נקדים כי מפרשי התנ"ך פירשו הענין כפשוטו, ששאול הרג ממש רבים מהגבעונים ואת יתרם גירש וכו' עיין בדבריהם. ורש"י בביאורו שם הביא בשם גמרא ירושלמית שלא הרג

אלא שבעה מהם בלבד עיי"ש, ולכן תבעו הגבעונים שבעה מבניו של שאול (והדברים ארוכים).

כאמור, לדברי רבותינו בבבלי יבמות הנ"ל, לא הרג שאול אף לא אחד מהגבעונים, וכל עונשו היה משום שבהריגת כהני ה' בנוב, אבדו הגבעונים מטה לחמם. להסברת חומר הענין נקדים, כי לגבעונים לא היה חלק ונחלה בארץ, ולא יכלו להתפרנס מעבודת האדמה, וכל פרנסתם היתה תלויה בעבודת חטיבת עצים ושאיבת מים לבית ה'. ואין ספק שבהריגת כהני ה' בנוב סבלו חרפת רעב, ורבים מהם מתו ברעב, וכדבריהם על שאול: "האיש אשר כלנו", ולפי דברי רבותינו יהיה הפירוש ברעב, וידוע כי טובים היו חללי חרב מחללי רעב.

ופשוט ביותר הוא שכאשר נשבעו להם יהושע ונשיאי העדה להחיותם, הרי זה בגלל אספקת פרנסתם, כי כך חובתו של כל ממשל לדאוג לקיום כל אזרחיו, בין שהם תושבים בין שהם גרים. וכ"ש אלה שנשבעו להם, והיה בזה חילול ה' גדול, שכן אם שאול, מסבות שלו הרג את כהני ה', חייב היה לדאוג ולמצוא להם פרנסה חלופית, וזו חובתו כמלך ישראל.

איני יודע כיצד נהג העולם הקדמון לגבי חובת כל ממשל לדאוג לפרנסת כל אזרחיו, אבל גם אם דבר זה לא היה מקובל בעולם הקדמון, הרי שלגבי הגבעונים היתה כאמור חובת שבועה. זאת ועוד, בעם ישראל נהגו תמיד לדאוג לעניים, וכמבואר בדברי רבינו הרמב"ם (פרק ט' מהלכות מתנות עניים, והביאו מן בשו"ע יו"ד סימן רנ"ו) וזו לשונו: כל עיר שיש בה ישראל חייבים להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים... לגבות מכל אחד מה שהוא ראוי לתת... והם מחלקים המעות... ונותנים לכל עני... ומעולם לא ראינו ולא שמענו קהל מישראל שאין להם קופה של צדקה עכ"ל. וכל זה ידוע ומפורסם כמצות התורה, לדאוג לפרנסת הזקוקים. וכיום חובה זאת היא פשוטה בכל מדינה מתקדמת, וכל מחוסר עבודה זכאי לביטוח לאומי לקיום מינימלי.

ובזה חטא שאול לגבעונים שגרם להם מיתת רעב והתעלם מחובתו הממלכתית, ולפחות מהשבועה שנשבעו להם נשיאי העדה "להחיותם".

זה דבר ראשון שניתן ללמוד מדברי רבותינו.

חובת ממשל לנהוג ביושר לאומי

ועוד זאת ניתן ללמוד מדבריהם:

הגבעונים הופקרו למיתת רעב שאין אנו יודעים את ממדיה ואת היקפה, עקב חטאו של שאול, וכל עם ישראל רואים ויודעים על כך ואיש אינו מוחה, ואינו תובע דמם של הגבעונים. אבל להם עצמם כואב הדבר מאד, ובצדק, ואינם יכולים לסלוח על העול שנעשה להם. ולכן הביא הקב"ה על ישראל עונש רעב בעון חילול ה'. ראוי לציין שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה, החטא כלפי הגבעונים היה מיתת רעב, ואף העונש הוא רעב. עד אשר לקחו נקמתם האכזרית ביותר, ובזאת הוכיחו שאין הם ראויים להסתפח על נחלת ה', וגזר עליהם דוד איסור עולם לבוא בקהל ה' כמבואר בסוגיא שם. במעשה אכזרי זה כשלעצמו (המתת שבעה מבני שאול) עפ"י בקשת הגבעונים, נתקדש שם שמים בין האומות כמבואר שם בסוגיא, שהיו עוברים ושבים אומרים, מה טיבם של אלו (התלויים) וכו', אמרו אין לך אומה שראויה לידבק בה כזו וכו' ומיד ניתוספו על ישראל מאה וחמשים אלף וכו'.

ומכאן מוסר השכל גדול לכל ממשל בישראל שחובתו לנהוג כלפי מיעוטים וזרים ביושר והגינות, ולקדש שם שמים ושם ישראל בעולם.

ומה שהקשית: "על רצח נוב עיר הכהנים אין תביעת נקם ועל הגרמא בגבעונים יש", כבר עמדו רבותינו במסכת ברכות (יב) על כך, שעון הריגת נוב נמחל לו בזה שנתבייש במעשה עבירה זה,

וכשהעלה את שמואל באוב, ודבר עמו לא הזכיר לו ששאל גם באורים ותומים ולא נענה, מפני הבושה שהרג את הכהנים נושאי האורים ותומים ועיי"ש באורך. ואל תתמה שבגלל בושה זאת נמחל לו חטא גדול ונורא של הריגת כהני ה', כי הבושה היא ענין קשה ביותר וגובל עם שפיכות דמים, וכדברי רבותינו (בבבא מציעא נו) כל המלבין פני חבריו ברבים כאילו שופך דמים... והוא אחד מאלה היורדים לגהינם ואינן עולים כמבואר שם, ופסקה הרמב"ם להלכה, בהלכות דעות פרק ששי.

ואם אין די בזה, מן הראוי לדון את שאול על חטאו זה קצת לכף זכות, כי היה נתון באותו זמן במצב נפשי קשה מאד, כמבואר במקרא (שמואל א' י"ח), מפחד דוד יורש כסאו, ואין ספק שהוא האמין שכהני נוב שיתפו פעולה עם דוד המורד והיו חייבים מיתה כדין מורדים במלכות, ולכן אין לדנו אלא כשוגג ואולי אף כאנוס, ומשום כך נמחל לו עון זה, אבל עון הגבעונים היה חמור יותר וכמו שנתבאר.

הנני מסיים בברכה שתזכה להיות גדול בתורה ויראת ה' טהורה.